

Među mnogobrojnim studijama o našoj narodnoj poeziji zadržala je jedno od prvih mesta rasprava Vatroslava Jagića „Grada za slovinsku narodnu poeziju“, iako je davno izašla. Ona će to svoje časno mesto, mislim, još dugo držati, pošto je napisana s dubokom ljubavlju prema predmetu, na osnovu opširnog i pouzdanog znanja i s onom lucidnošću koju nose u sebi samo retke studije izabranih naučenjaka. Među mnogobrojnim radovima Jagićevim ona po ovim svojim osobinama ne stoji usamljena. Sada, u vremenima kada se malo i površno čita, izgleda kao pravo čudo, kako je onda još mladi Jagić uopšte mogao savladati tako ogromnu gradu za istoriju naše narodne poezije pored tolikih drugih svojih tadašnjih naučnih poslova, koje je s najvećom savješnošću i još u vrlo teškim prilikama obavljao. Studija je nastala za vreme Jagićeva boravka u Berlinu. Šta je on sve morao radi nje pročitati? S koliko raznovrsnom literaturom morao se bočiti? Koliko nejasnih mesta u izvorima i literaturi trebalo mu je protumačiti? Pa to sve, uglavnom, kao prvom istraživaču, kome je u onome znamenitome i osetljivome poslu valjalo ne jedanput prve brazde istraživanja izoravati, držeći na umu u isti mah i visoke naučne zahteve i lako uzbudljiva narodna osećanja. Sve te složene zahteve Jagić je u ovoj raspravi odlično savladao i stvorio delo u čijoj bi hvali bilo nepravično biti štedljiv.

S time, naravno, nisam hteo reći da je Vatroslav Jagić znameniti problem o postanku i razvitku naše narodne poezije definitivno rešio. Ne. To on nije ni želeo. Još za višom slavom je težio, kada je ovo krupno naučno pitanje pravilno postavio i iznašao sredstva kako ga treba rešavati, jer dobro započeti teže je nego strpljivo dovršiti. Ma da je Jagić primenio uspešan naučni metod, ipak je, razume se, i grešio, ali, čini mi se, već je i sam osećao, da mu na ponekom mestu nije uspelo istini do dna sagledati. Njegova intuicija mu je i u ovome poslu, kao i inače, bila pouzdan vodič i sudija u učenome istraživanju, koje bez njena daha uvek ostaje ne samo suho i nesnosno, nego i neprikladno i nepodobno za osnovu daljega raspravljanja. Plodna su, stvarno, samo ona naučna ispitivanja nad kojima lebdi dah visoke intuicije, jer iz njih izbija žed za daljim naučnim traganjem, koja slične duhove za sobom povlači. Jagićeva „Grada za slovinsku narodnu poeziju“ spada nesumnjivo među radove te vrste.

Mislim da neću pogrešiti ako pretpostavim da je jedno od onih mesta u Gradji Vatroslava Jagića koja su ga najmanje

zadovoljavala i ono gde je pisao o jednome tragu srpskih narodnih junačkih pesama koji ga je vodio čak u Erdelj XV s. On ga je, stvarno, i napisao radi želje da bi ga ko ispravio. Davno, 1876 god. Dugo mu je ostala draga želja neispunjena! Još za njegova života ja sam ga mogao posle studija Hronika grofa Đorđa Brankovića obradovati, kako mu je slutnja bila ako ne sasvim tačna i jasna, ono bar na pravome putu, da ga, dakle, njegova intuicija nije izneverila. U nauci mu je ona uopšte bila pouzdaniji vođa negoli u ponekim drugim javnim granama njegova rada. Ili je, možda, tamo nije uvek slušao? Mogao sam ga obradovati, no nisam dospeo. Celi problem je malo podalje od ostalih grana moga rada i jako je danguban, pa sam ga se tek sada latio, da bih rasvetlio jedno važno pitanje iz istorije naših narodnih pesama i da bih ispunio i davnašnju Jagićevu želju. To bi, mislim, u učenome svetu trebalo uvek da je tako, gde se prava zahvalnost na naučnim naporima na taj način najplodnije dokazuje.

Evo, prvo, razlaganja Vatroslava Jagića, po kome se vidi da se ni on sam nije s mnogo oduševljenja oslanjao na trag, koji ga je vodio srpskoj narodnoj junačkoj poeziji u Erdelju XV s.: „U šesnaestom i sedamnaestom stoljeću, u turskim ratovima, iziđe junaštvo Hrvata i Srba daleko po svijetu na glas. Kud bi ih god sudbina razgonila, svuda je dakako narodna pjesma pratila naše hrabre vojnike. Historik prošloga stoljeća Raić pripovieda po kronici Brankovićevoj jedan doista okrutan način, kako su Pavao Knez (Kinizsi) i Batory g. 1485 proslavili pobjedu nad Turcima u Erdelju. Na mrtvim trupovima sjedeći počеше piti i veseliti se „и воставше начаша воинственно хоро играти припѣвающе различныя юначкия пѣсни“ (кп. X. gl. III. § 8). Tada Pavao „въ скакательное играніе понудивъ себе“ spopade zubima jednu mrtvu neprijateljsku trupinu te dugo igraše držeći je zubima. Ja ne bih odveć žalio, da mi tko dokaže, da se ovaj grozni prizor velike surovosti ne proteže na Hrvate i Srbe, već na koga god drugoga, n. pr. na „braću“ Madjare“¹⁾ Kako se vidi, Jagić ovde nije išao dalje od Jovana Rajića, kao čiji jedini izvor za surovu scenu spominje grofa Đorđa Brankovića. Ja mu to ne prebacujem, jer u nauci se često mora traganje u širinu i u dubinu ograničiti, da se ne bi upalo u strasno antikvarstvo i preko njega u magle nejasnosti. No u ovome slučaju takva opasnost nije postojala, jer i Rajić dodaje samo još jedan izvor koji bi Jagiću

¹⁾ Jagić V., Gradja za slovinsku narodnu poeziju, Rad, XXXVII, 1876, 118.

mogao biti od velike pomoći. To je Antonije Bonfinije, kod koga Rajić ni ovde nije osetio da ga je Branković pregledao, pa je tako od jednoga izvora za jedan događaj načinio dva, ma da se Branković sasvim tačno i jasno poziva na Bonfinija.

Vatroslav Jagić nije svojim čitaocima uopšte rekao, gde se u Erdelju bila bitka, posle koje su se pevale junačke pesme, a kao vreme kada se ona dogodila istakao je godinu 1485. To je sve nepotpuno i pogrešno, kao što je nespretan i uvod celom razlaganju, gde se govori o XVI i XVII s., pa onda prelazi na događaj iz XV s. Na taj način su otežana dalja istraživanja, koja je, inače, Jagić toplo želeo. Njegov glavni izvor, Jovan Rajić, nije kriv što je razlaganje Jagićevo onda tako ispalo. On je uneo celi opis, koji je Jagića naročito zanimalo, u svoje razlaganje kao primer Hrišćanima drage turske pogibije 1480 god. u Erdelju „понеже весма славна естъ“. Rajić se u svome razlaganju najviše ovde držao Hronika grofa Đorda Brankovića, koje je prepisivao, dok je opisivao turski poraz na Hlebnome polju, koje Branković zove samo „Кеньиръ Мезю“ i „Жибетъ“. U tome turskome porazu najviše su se, po njemu, proslavili Stefan Báthory, erdeljski vojvoda, i Pavle Branković, nazvani Knez i Despot. Tako je Rajić našao u Hronikama, ali on sam je dodao, kako ovoga poslednjega Bonfinije naziva „Комисомъ темискимъ“ i ispisao, radi potvrde, 479 stranu Bonfinijeva dela, to je tačno po požunskome izdanju znamenitoga istoričara, izašlom troškom Hristifora Erdödy-a 1744.²⁾ Biće, dakle, da ni on nije baš potpuno verovao grofu Brankoviću, kako je spomenuti vojvoda Pavle bio Branković i despot srpski. Ipak je Rajić iz Brankovićevih Hronika prepisao celi tok borbe s Turcima i proslavu hrišćanske pobede. Pošto je u opisu te proslave reč o „junačkim pesmama“, koje nas ovde najviše zanimaju, to ću ja ispisati celo Rajićevo razlaganje, prepisano iz Brankovića: Зане славно уже окончанной побѣдѣ и прогнаннымъ Туркомъ Павелъ Князь съ единоправнымъ властникомъ и другомъ своимъ Воеводою Баторѣемъ и со всѣми полками веселящеся, уставъ сотворили, да между мертвыми тѣлеси учинятъ вечеру. И поставленной бывшей трапези, на трупяхъ мертвыхъ сѣдоша ясти и веселитися, и воставше начаша войнственно хоро играти, припѣвающе различныя юначкїя пѣсни. И Павелъ Князь въ скакателное играніе понудивъ себе, и въ среди круга того зубами схвативъ мертвую тѣлесину непрїятелску, и долго

²⁾ Раичъ I., Исторія разныхъ славенскихъ народовъ наипаче Болгаръ Хорватовъ и Сербовъ, III, 1794, 277.

с нею скакаше зубами держа э. Симъ дѣйствіемъ всѣхъ зрящихъ въ великое удивленіе приведе, и о своей Херкулевой крѣпости всѣхъ увѣри...“ Sam Rajić dodao je ovim tuđim rečima još ovo: „а и самъ Бонфиній, который войну сію описиваетъ въ Декад. IV. Кн. VI. стр. 482. В. и 483. А. доволное о крѣпости его и мужествѣ подаде свидѣтельство, яко онъ въ брани той двѣма мечами препоясанъ бѣше, и яко Левъ рыкая супостати побиваше.“³⁾

Vatroslav Jagić nije mogao sam pogledati, šta piše grof Đorđe Branković o ovome velikome junaku Pavlu u doba kralja Matije Korvina, koga on zove Brankovićem i despotom srpskim. Hronike učenoga grofa su i danas u rukopisu, s kojim smo se malo nas promučili. Da ih je čitao, on bi našao, kako učeni grof s mnogo oduševljenja piše u četvrtoj knjizi svojih Hronika (IV, 855 i d.) o velikim junačkim delima despota Pavla Brankovića, koji je, stvarno, bio isto toliko i despot i Branković kao i on. Tamo bi našao i opis bitke na Hlebnom polju i prikaz proslave izvojevane pobede (IV, 863–865), u glavnom onako kako ga je Rajić ispisao. Našao bi, kako sam spomenuo, označen i glavni izvor Brankovićev za opis svih događaja, Bonfinija, koji je cifiran ne samo po imenu, nego je, gde se učenome grofu činilo najvažnije navedena i njegova dekada i knjiga i strana u Ugarskoj istoriji, tamo naime gde se Pavle naziva despotom: dekada IV, knjiga 3, list 419. S ovako tačnim Brankovićevim citatima kao ovaj ja sam utvrdio, posle vrlo dangubnoga traganja, da se je on služio izdanjem Bonfinija iz god. 1690. U njemu se na toj strani Pavle zaista spominje kao despot. To me je spaslo od pogrešne i grešne tvrdnje, kako Bonfinije o spomenutome Pavlu ne može pisati kao o despotu, jer on to nije bio. A tako šta bi se lako moglo tvrditi, pošto je grof Branković nesumnjivo izmišljao despote i Brankoviće, pa kad je to inače činio, mogao bi i ovde. No u ovome slučaju je on rekao samo ono što je zaista našao kod Bonfinija, jer u spomenutom izdanju njegova dela na tome tačno navedenom mestu među vojvodama kralja Matije koji su se odlikovali u Češkoj i Poljskoj stoji i „Paulus Despotes, & Jaxich vexillationum praefectus“. Tako stoji, i pošto su srpski despote tada zbilja bili iz roda Brankovića, to bi i oprezniji i trezveniji istoričar od grofa Brankovića mogao tvrditi, kako je taj Pavle bio srpski despot i Branković. Iz Brankovićevih Hronika ušao je ovaj junačni Pavle kao Srbin, kao Branković i kao despot u Rajićevu Istoriju i iz nje

³⁾ Раичъ I., о. с., III, 1794, 278–279

u mnoge srpske popularne istorije i rodoljubive priče i pesme kao ponos srpske snage i hrabrosti. Tako ga je i Jagić uneo u svoju Gradju, i pesme u vezi s njegovim imenom smatrao je srpskim narodnim junačkim pesmama.

A despotstvo i, preko njega, srpstvo i vladarski rod snažnoga i hrabrog Pavla, koji je odlučio bitku na Hlebnom polju počiva na vrlo slaboj osnovi — na jednoj štamparskoj pogrešci. Antonije Bonfinije u svome razlaganju ne jedanput redom spominje one hrabre junake i one mudre vojskovođe, koji su pobeđivali neprijatelje ugarskih kraljeva, osobito Matije Korvina. Među njima je vrlo često i jedan od najvećih tadašnjih ratnika, Pavle Kinyizsi, u čijem je proslavljanju Bonfinije vrlo revan. On je opisao njegovo skromno, da ne kažem nisko, poreklo, iz siromašnoga mlina, gde je mladi Pavle vodenični kamen šale dizao.⁴⁾ On ga je isticao u mnogim ratnim pohodima kralja Matije Korvina i u nizu slavni vojvoda stavljao ga uvek na ugledno mesto. Tako je i na spomenutome mestu, gde sada stoji u tekstu Bonfinijevu „Paulus Despotes, & Jaxich vexillationum praefectus“ (Ed. 1606, 577; Ed. 1690, 419) van svake sumnje stojalo u rukopisu kao na pr. na str. 544 izdanju od 1606 god. „...Paulus Kinisii, Lupus“, Despotes“... Pri štampanju su, međutim, ispale dve reči: „Kinisii, Lupus“, pa je tako ostalo „Paulus Despotes“. A „Despotes“ se tiče, naravno, ovdje samo despota Vuka, Zmaja-ognjenoga, a ne Pavla Kinyizsi-ja, koji nije bio ni despot, ni Branković.

Radi boljega razumevanja slutnji Vatroslava Jagića o srpskim narodnim junačkim pesmama u Erdelju XV s. bilo bi potrebno prikazati veliku hrišćansku pobjedu na Hlebnome polju, prilikom čije su se proslave te junačke pesme, tobože pevane. To bi bilo potrebno, ali na ovome mestu doista nije moguće ulaziti u opširan opis tadašnjih hrišćanskih borbi s Turcima, u kojima je bitka na Hlebnome polju samo jedna utešna epizoda. Mogu, i moram, reći samo ono što je najvažnije, da bih dokazao, kako junačke pesme, u kojima je ovom prilikom reč, ne moraju biti srpske.

Bitka na Hlebnome polju bila se između Hrišćana i Turaka na dan sv. Kolomana, 13 oktobra, 1479. Izvora za nju ima veoma mnogo, i odličnih. U Brašovu je u crkvi na zidu ispisan zapis o ovoj bici.⁵⁾

⁴⁾ Antonii Bonfinii Rerum ungaricarum decades quatuor cum dimidia, Ed. 1606, 554; Ed. 1690, 403.

⁵⁾ Annales de templs Levtschoviensi et Colonensi exscripti. Brassoviae sev Coronae Transilvanorum, ecclesiae parietibus notata leguntur sequentia. 1479. Stephanus

U svojoj opširnoj prepisci kralj Matija Korvin dao ju je ne jedanput opisati, neposredno posle događaja, samo u onim njegovim pismima koja je izdao V. Fraknoi nekoliko puta je prikazana.⁶⁾ Savremeniji opisi od ovakvih ne mogu biti. Ja ne velim, i tačniji! Jer nema sumnje, potpuno tačni ovi citirani opisi nisu. I to ne samo nenamerno! Od ostalih izvora, koji spominju ovu bitku, moram osobito istaći poljskoga istoričara Jovana Dluogoša, koji je opširno prikazao ovu veliku hrišćansku pobjedu 1479, a sam je umro 1480. Znači da je njegov opis savremen. Još nešto — on je slovenski. Zato je tako rado i predavan. Dluogoš počinje svoje razlaganje s tvrdnjom, kako su Turci, vođeni od Basarabe, prodrli u Erdelj, koji je branio Stefan Báthory, on ga zove „Batheystvan“, to je Báthory István. Ne bi ga odbranio, da mu u najtežem času borbe nisu stigli u pomoć „Xiacz Pawel, & Jaxicz sub quorum ductu omnes Aulici Regii, & nonigenti Rasciani erant“.⁷⁾ To su Knez Pavle, Pavle Kinyizsi, koga je, možda, osećao kao Slovena, kada mu je tako ime pisao, i Srbin Jakšić Dimitrije, kome ime na nije znao. Oni su, nastavlja, dotadašnju tešku bitku okrenuli u pokolj varvara. Tako i drugi, uglavnom, tvrde, ali Dluogoš je morao pisati dok se još glasovi o znamenitoj bici nisu bili ustalili i razbistrili, pošto on tvrdi da je Báthory u borbi ranjen, a Knez Pavle i Jakšić da su poginuli. Istina, slavno, jer bi inače Turci pobedili: „Duo alii Capitanei exercitus, Xyacz Pawel, & Jaxicz, multi quoque de Hungaris militibus & aulicis, pectore adverso cecidere. Fuissentque Turci superiores, nisi praefati duo Capitanei, Xyacz Pawel, & Jaxicz, tempestine advenientes, & latus hostile inuadentes, illud acerrime contruissent“.⁸⁾

Dalje nije hronološki red izvora ovako siguran kao dosad. Ipak, mislim, neću pogrešiti, ako posle savremenog zapisa, pisama kralja Matije Korvina i Dluogoša odmah postavim vest o bici na Hlebnome polju sačuvana nam u Chronicon Dubnicense.⁹⁾ I ona je savremena ili bar vrlo

Báthor Wayvoda Transilvaniae, LXV. millia Turcarum, in campo Roinyer (sc. Koinyer) prostruit, in festo Colomani. Schwandtner I. G., Scriptorum rerum Hungaricarum, I, 1746, 886.

⁶⁾ Fraknoi V., Mátyás király levelei, I, 1893, 449—455.

⁷⁾ J. Długosii Historiae Polonicae tomus secundus, 1712, 587.

⁸⁾ Ibidem.

⁹⁾ Cronica de gestis Hungarorum, nach einer Handschrift der gräflich Illéshazyschen Bibliothek zu Dubnitz, von St. Fr. L. ad. Endlicher, Wiener Jahr-

bliska događaju. Njen pisac spominje među vojvodama Stefana Báthory-ja, Vartolomeja Dragij de Beltherok i Pavla Kinyizsi-ja. Samo njih, o Jakšiću i o Srbima nema, naravno, ni reči.

U većini istorija ugarskih, međutim, gde se veliča pobjeda na Hlebnome polju ne čini se to naročito na osnovu spomenutih izvora prve ruke, nego najviše na osnovu opisa kod Antonija Bonfinija, mada on još nije ni bio u Ugarskoj kada se je značajna bitka bila. Veliki deo istoričara vrlo rado se služi s takvim izvorima gde je istorijska građa već više nego napola doradana. A to je slučaj Bonfinijem. Dalje, množina istoričara rado pregleda one izvore za koje veruje da su lepo i ukusno napisani, da imaju lep stil. Za njih je Bonfinije kao stvoren pisac. Njegov jezik je bogat, stil mu je elegantan, način prikazivanja snabdeven je sa svima atributima renesansne historiografije – sa sjajnim opisima, rečitim govorima, učenim reminiscencijama, laskavim pohvalama i t. d. Naposljetku, Bonfinije je, iako stranac, dobro pogodio mađarska shvatanja uloge istorije u državnom životu, pa je svuda isticao Mađjare kao glavne nosioce borbe za mađarsku i hrišćansku stvar. Zašto, onda, ići dalje od njega, mislila je većina istoričara. U njemu je bilo sve za čime im je srce žudilo, pa su zato prvo mađarski pisci a za njima drugi redovno gurali u stranu ranije i pouzdanije izvore za bitku na Hlebnome polju i držali se, dok su je opisivali, najviše Bonfinija.

Ja to ne mogu činiti. I ne smem. Mene se, uostalom, ovde i ne tiče mnogo, kako su Turci, pod vodstvom naših Poturica, navalili na Erdelj, kuda ih je provodio vlaški prijatelj, mladi Basaraba, i varvarski ga opljačkali. Ne smem opisivati ni kako ih je, na povratku, opterećene plenom, dočekao vojvoda Erdelja Stefan Báthory upustio se s njima u borbu, ma da je tek izgledao pomoć od Pavla Kinyizsi-ja i, nesumnjivo, Srba pod Dimitrijem Jakšićem. Sve to ja ne mogu ovde opširno razlagati, a još manje ispisivati govor Bathory-jev, oko koga se Bonfinije više namučio nego oko vernog opisa čitavoga sukoba; istoričari su taj izmišljeni govor, inače, veoma marljivo izvažali. Bitka se, zaista, kako dobro veli Dugoš, posle dolaska Kinyizi-ja i Srba pod Jakšićem okrenula u pokolj Turaka i dovela do pobjede, koja je proslavljena na takav način da su istoričari – i oni s razvijenijim ukusom – često više prikazivali proslavu pobjede negoli nju samu. Sve po Bonfiniju. Tome se nije mnogo ni

bücher der Litteratur, XXXIV, 1826, Anzeigebblatt, 25. Ovo prvo izdanje znamenitoga izvora bolje je od drugoga, od M. Floriana.

čuditi, jer je njegov opis pobjedničke gozbe zaista takav da ga nikada ne može zaboraviti ko ga je jednom pročitao. Slika je strahovita. Mogla bi se nazvati – ratnička igra nad neprijateljskim leševima. Jer to je bila. Posle pobjede održana je čast na bojnome polju, gde se sedelo na leševima palih neprijatelja i jelo sa stolova načinjenih od njihovih naslaganih mrtvih tela. Zagrejani radošću, jelom i vinom, vojnici su proslavljali u pesmama svoje vojvode. To bi trebale da budu te srpske narodne junačke pesme. Kada se veselje raspalilo i vojnici razigrali, pozvan je Pavle Kinyizsi da i on zaigra. O njemu se već znalo da može oružana čoveka u zubima nositi, i Bonfinije je sam zapisao, kako je Pavle pod oružjem to činio i još tako s oružanim čovekom u zubima igrao¹⁰⁾ To su, valjda, i ovde sada vojnici od njega očekivali. On im učini po volji, ali nije uzeo živa vojnika, nego je zgrabio palog neprijatelja, izdigao ga, ne prihvatajući ga rukama, i s njime zaigrao među vojnicima.

Opis Antonija Bonfinija cele gozbe i ovoga čina Pavla Kinyizsi-ja je takav da ga moram u celini ispisati: „Appositis ergo dapibus accubere milites, refecta satīs superque corpora: & animi laeticia, vinoquoque plus aequo exhilarati: captivi, qui prospecta dudum victoria hostilia castra populari coeperant, ibi quoque opulentissime discubere: coena non sine militari cantu transacta, incomposito extemporalique carmine ducum procerumque laudes concinere. mox incalescente Baccho, militarem pyrrichiam saltarunt. Cum adhuc armati Martiales choreas agerent, elatis in numerum clamoribus, cuncta complebant item cum in publicae hilaritatis monumentum, quotusquisque miles gestu motuque corporis aliquid ageret, quo risum á caeteris exigeret: Paulus saltare iussus, in media corona ita subsiliit, medium sublimemque caesum hostem humo porrectum, dentibus sine villo manuum adminiculo, plane corripuit: mox in orbem, admirantibus potius quam ridentibus spectatoribus, numerose saltavit, choream se & Herculeo quoque viro dignam edidit“. (Ed. 1606, 616; Ed. 1690, 448).

To je užas i strahota. Sve se zbiva – ne treba zaboraviti – na krvavome razbojištu, noću, spram svetlosti taborskih ognjeva i baklji. Vatroslav Jagić je imao sasvim pravo kada je, i prema nepotpunome opisu kod Jovana Rajića, želeo da se za takva dela dokaže, kako ih nisu činili Srbi, pa ma se u vezi s njima spominjale i junačke narodne pesme, za koje je on, naravno, želeo inače što više i što

¹⁰⁾ „Armatum quoque hominem dentibus surreptum, inter militares choreas, non inermis saltando circumtulit“. Ed. 1606, 554

starijih svedočanstava. U Istoriji Ugarske od I. A. Fesslera i E. Kleina, koja se kod nas mnogo čita i prevodi, ispraćen je ovaj opis ovako: „Der Hass gegen die Türken, die Aufregung nach der furchtbaren Blutarbeit und die noch wenig verfeinerten Sitten spiegeln sich in dieser wilden Freude ab, die das Zartgefühl beleidigt.“¹¹⁾ Isto tako kod nas mnogo čitani F. Krones dodao je opisu proslave pobjede na Hlebnome polju, spominjući Stefana Báthory-ja i Pavla Kinyizi-ja, ove karakteristične reči: „verraten wenig von dieser Bildung des Geistes und Herzens“.¹²⁾ A Huber se u svome prikazu ovih događaja, koji je bolji nego kod Kronesa, uzdržao od svakog suda.¹³⁾ Njega se, ovde, držao i V. Klaić.¹⁴⁾

Na srpske narodne junačke pesme mislio je u ovome slučaju Vatroslav Jagić jedino zbog Pavla Kinyizi-ja, koga je on, po Jovanu Rajiću, smatrao Srbinom. No srpstvo ovoga surovoga ratnika počiva, kako sam dokazao, samo na očevidnoj štamparskoj pogrešci, sjedinjenoj sa željom grofa Đorđa Brankovića da nade što više i što znamenitijih srpskih despota i Brankovića u prošlosti. Kričička srpska historiografija izbrisala je već davno ovoga Pavla Brankovića iz niza srpskih despota. Sada se o njega otimaju Mađari i Rumuni, jer Nikola Jorga piše o njemu „einem geborenen Rumänen“, on i „Dojčin-Petra zove „den Serben Peter Dóczy“.¹⁵⁾ Nas to više ne privlači. Sve smo mi te i takve Srbe davno preboleli, na veliku čast naučnosti srpske historiografije. Imamo dosta i hrabrih i mudrih vojskovođa pravih Srba.

Pavle Kinyizi nije bio Srbin, ali na Hlebnome polju borili su se, pored mnogih drugih naroda na hrišćanskoj strani, i Srbi. O tome nema nikakve sumnje, ma da prisustvo Srba naročito ističu samo poljski istoričari Jovan Dluogoš i Martin Kromer; naš Ludovik Tuberon nije pošao u opisu bitke na Hlebnome polju tragom Poljaka; on Srbe u borbi ne ističe.¹⁶⁾

¹¹⁾ Fessler I. A., Geschichte von Ungarn, zweite vermehrte und verbesserte Auflage, bearbeitet von E. Klein, III, 1457—1576, 1874, 135.

¹²⁾ Krones F. Handbuch der Geschichte Oesterreichs, III, 1878, 159.

¹³⁾ Huber A., Geschichte Österreichs, III, 1888, 260.

¹⁴⁾ Klaić V. Povjest Hrvata II, 3, 1904, 118.

¹⁵⁾ Jorga N., Geschichte des osmanischen Reiches, nach den Quellen dargestellt, II, 1909, 181—182.

¹⁶⁾ Martini Cromeri De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. tertium ab avthore diligenter recogniti, 1568, 423. Njegovo razlaganje je nesumnjivo zavisno od Dluogoša. O Pavlu Ki-

Pesme o junacima, koje su se, po Bonfiniju, pevale prilikom proslave hrišćanske pobjede nad Turcima na Hlebnome polju mogle bi, prema tome, biti i srpske pored mađjarskih, rumunjskih i nemačkih, jer su se i svi ti narodi borili tu protiv Turaka. Ali u ovome slučaju bilo bi veoma smelo ako bi se uopšte bezuslovno verovalo na reč Antoniju Bonfiniju i što se tiče mađjarskih, rumunjskih i nemačkih pesama o junacima, a kamo li srpskih, pošto on Srbe u ovome slučaju i ne spominje. Nipošto ne treba zaboraviti da je njegov opis gozbe posle pobjede na Hlebnome polju u isti mah i tipičan prikaz jednoga vojničkoga veselja, koje se, od vremena antičkih opisa, ne da kod pesnika i kod istoričara ni zamisliti bez pesama, u čast pobjednika vojvoda. To su, dakle, davnije pesme. Još kod Homera se spominje „κλέα ἀνδρῶν ἀείδειν“. Ovde je takve iste pesme Bonfinije spomenuo u okviru, koji je, pre svega mađjarski pa su i spomenute pesme vojnika mišljene najpre kao mađjarske.

Slutnja Vatroslava Jagića bila je, prema tome, tačna, kada je spomen o junačkim pesmama, što ga je našao kod Jovana Rajića u opisu proslave pobjede na Hlebnome polju, namenio Mađjarima. Iz niza svedočanstava o postojanju srpskih narodnih junačkih pesama u XV s. treba ovo brisati, jer Antonije Bonfinije, prvo, nije mislio na Srbe dok je spominjao pesme o junacima prilikom proslave pobjede na Hlebnome polju pošto on u ovom slučaju ni reči o njima ne veli, i drugo, pesme o junacima ušle su po svoj prilici, u ovaj njegov opis vojničkoga slavlja najviše kao stalan atribut svih vojničkih proslava pobjeda, osobito slavljenih pred vojvodama pobjednicima. Bez njih ih istoričari kova i tendencija Bonfinijevih nisu ni mogli ni hteli zamisliti. On ih sam ne pripisuje nijednom od onih naroda koje u bici ističe, Sase (Nemce), Rumunje i Mađjare, koje zove i Sikulcima. Radošću, jelom i vinom zagrejani vojnici nesumnjivo su, uostalom, na Hlebnome polju pevali posle hrišćanske pobjede i možda su u svojim pesmama spominjali i vojvode i velikaše, ali ovakve pesme podivljalih i pijanih vojnika nekih naroda, pod mađjarskim vođstvom, nisu i ne mogu biti svedočanstvo da su u XV s. u Erdelju pevane srpske narodne junačke pesme.

Nikola Radojčić

nyizsi-ju on veli: „Paulus Knes quo nomine Slavi duces & sacerdotem appellant“. Ludovici Tuberonis Commentarium de temporibus suis liber VI, Ed. Schwandtner J. G., Scriptorum rerum Hungaricarum, II, 226.